

University of Tehran press

Research in Contemporary World Literature

p-ISSN: 2588-4131 e-ISSN: 2588 -7092

<https://jor.ut.ac.ir>

A Confrontational Study of Translation Strategies for Humorous Phrases in the Arabic Subtitle of the Persian Movie The Lizard ."Marmoolak", Based on the Chiaro Model

Meisam Akbari*

Department of Arabic translation at Damghan University of Iran, Damghan, Iran

Email: Meisamtolbin.1314@gmail .com

0000-0002-6033-7430

Fereshteh Afzali **✉

Department of Arabic Translation, Faculty of Humanities, Damghan National University, Damghan, Iran

Email: f.afzali@du.ac.ir

0000-0003-1277-3062

Abstract

Translation of humor in the form of dubbing and subtitles is constantly a serious challenge for translators in this field. According to Chiaro, most humours have a cultural approach and a specific humour may not make any laughs to a person unfamiliar with the culture. Sometimes the translator has to delete or change some sections to avoid social criticism. By comparing the methods used in translating humorous phrases, the results showed that translators employ different methods and practices in dealing with these challenges. This descriptive and analytical study deals with the comparative strategies for conveying humorous messages in the Persian film "The Lizard/ Marmoolak" based on the Chiaro model for evaluating the translator's performance in dealing with problematic cases in subtitling. For this purpose, all humorous dialogues were extracted and the source and target text were compared line by line, and then categorized in separate tables. In general, and based on the analysis of the film's dialogues, the results showed that the methods of "deletion" (31%) and "replacement" (29%) are the most used, while "literal translation" (17%) is the least used solution by translators in subtitling this movie. It should be noted that wherever the translator used the ellipsis technique, the final output was emptied of any sense of humor.

DOI: 10.22059/JFLR.2021.326089.858

ARTICLE INFO

Article history:

Received: 05 July 2021

Accepted 15 November 2021

Available online:
winter 2022

Keywords:

Audiovisual translation, humorous subtitles, Chiaro, lizard."Marmoolak", substitution, replacement.

Akbari, M., & Afzali, F. (2023). A Confrontational Study of Translation Strategies for Humorous Phrases in the Arabic Subtitle of the Persian Movie The Lizard ."Marmoolak", Based on the Chiaro Model. *Journal of Foreign Language Research*, 12 (4), 473-488.

* Official Secretary of Education, and areas of interest: Translation and translation studies and Translation Criticism

** Areas of research are translation studies, translation criticism, comparative and interdisciplinary translation, lexicography and linguistics

انتشارات دانشگاه تهران

پژوهش‌های زبان‌شناختی در زبان‌های خارجی

شاپای چاپی: ۴۱۲۳-۲۵۸۸-۲۵۸۸ شاپای الکترونیکی: ۷۵۲۱-۲۵۸۸

[/https://jflr.ut.ac.ir](https://jflr.ut.ac.ir)

بررسی مقابله‌ای راهکارهای ترجمه عبارت‌های طنزآمیز در زیرنویس عربی فیلم فارسی مارمولک بر پایه الگوی کیارو

میثم اکبری*

گروه مترجمی زبان عربی دانشگاه دامغان، دامغان، ایران.

Email: Meisamtolbin.1314@gmail.com

0000-0002-6033-7430

فرشته افزلی**

گروه مترجمی زبان عربی دانشکده علوم انسانی، دانشگاه ملی دامغان، دامغان، ایران.

Email: f.afzali@du.ac.ir

0000-0003-1277-3062

چکیده

ترجمه طنز به شکل دوبله و زیرنویس، پیوسته چالشی جدی برای مترجمان این حوزه است. از نظر کیارو بیشتر لطیفه‌ها فرهنگ‌محور هستند و ممکن است یک عبارت طنزی خاص، برای یک شخص ناآشنا با فرهنگ، هیچ حس خنده‌داری نداشته باشد. مترجم گاهی ناگزیر می‌شود برای پیشگیری از انتقادهای اجتماعی، دست به حذف و یا تغییر در بخشهایی بزند. با مقایسه شیوه‌های به‌کاررفته در ترجمه عبارت‌های طنزآمیز، نتایج نشان از آن دارد که مترجمان در رویارویی با این چالش‌ها، شیوه‌ها و عملکردهای متفاوتی را به نمایش می‌گذارند. این پژوهش به روش توصیفی-تحلیلی به بررسی مقابله‌ای راهکارهای انتقال پیام‌های طنزآمیز در فیلم فارسی «مارمولک» بر پایه مدل کیارو می‌پردازد تا عملکرد مترجم را در رویارویی با موارد اشکال‌برانگیز در ترجمه زیرنویس ارزیابی کند. به این منظور، همه دیالوگ‌های طنز، شناسایی و متن مبدأ و مقصد خط به خط با هم تطبیق داده شد، آنگاه در جدول‌های جداگانه تقسیم‌بندی گردید. به گونه کلی و بر پایه تجزیه و تحلیل دیالوگ‌های فیلم، یافته‌ها نشان می‌دهد که شگرد «حذف» به میزان (۳۱٪) و «جایگزینی» با (۲۹٪) به ترتیب، پرکاربردترین و شگرد «ترجمه تحت‌اللفظی» با اختصاص (۱۷٪) کم‌کاربردترین راهکار مترجم در زیرنویس این فیلم است. گفتنی است در جایی که مترجم راهکار حذف را به‌کار برده، محصول پایانی را از هرگونه حس طنز خالی نموده است.

اطلاعات مقاله

تاریخ ارسال: ۱۴۰۰/۰۴/۱۴

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۰۸/۲۴

تاریخ انتشار: زمستان ۱۴۰۱

نوع مقاله: علمی پژوهشی

کلید واژگان:

ترجمه دیداری شنیداری،
زیرنویس طنز، کیارو،
مارمولک،
جایگزینی،
جانشینی.

شناسه دیجیتال DOI: 10.22059/JFLR.2021.326089.858

اکبری، میثم، و افزلی، فرشته. (۱۴۰۱). بررسی مقابله‌ای راهکارهای ترجمه عبارت‌های طنزآمیز در زیرنویس عربی فیلم فارسی مارمولک بر پایه الگوی کیارو. پژوهش‌های زبان‌شناختی در زبانهای خارجی، ۱۲(۴)، ۴۷۳-۴۸۸.

Akbari, M., & Afzali, F. (2023). A Confrontational Study of Translation Strategies for Humorous Phrases in the Arabic Subtitle of the Persian Movie The Lizard. "Marmoolak", Based on the Chiaro Model. *Journal of Foreign Language Research*, 12 (4), 473-488.

*دبیر رسمی آموزش و پرورش، و زمینه‌های مورد علاقه: ترجمه، نقد ترجمه و مطالعات ترجمه

**زمینه‌های پژوهش، مطالعات ترجمه، نقد ترجمه، ترجمه تطبیقی و میان‌رشته‌ای، واژه‌شناسی و زبان‌شناسی است.

هر چه تفاوت فرهنگی میان دو ملت کمتر باشد، انتقال مفهوم از فرهنگ و زبان مبدأ به فرهنگ و زبان مقصد آسان‌تر است. بخش وسیعی از اطلاعات، امروزه از طریق فایل‌های صوتی و ویدئوها در فضای مجازی جریان دارد و به سرعت در حال انتقال است؛ اما همه افراد نمی‌توانند زبان آن‌ها را متوجه شوند؛ بنابراین برای فهم آن، نیاز به علمی مانند ترجمه احساس می‌شود. (خزاعی فر، ۱۳۸۴). وظیفه مترجم تنها به ترجمه متن ختم نمی‌شود، بلکه باید همه جنبه‌های فرهنگی دو زبان مبدأ و مقصد را در نظر بگیرد. از سوی دیگر، از آنجا که انتقال طنز در هر فرهنگی متفاوت است و ممکن است یک پیام دارای تأثیر یکسانی نباشد، این پرسش پیش می‌آید که مترجمان از چه راهکارهایی برای انتقال طنز در راستای افزایش فهم در مقصد بهره می‌گیرند و مترجم تا چه اندازه توانسته طنز مبدأ را به مقصد انتقال بدهد؟» (حقانی، ۱۳۸۶: ۳۷).

زبان هر کشور سازنده بخش بزرگی از فرهنگ آن است. اشتباهات زبانی به هر گونه و شکل که باشد، از مهم‌ترین و حساسیت‌برانگیزترین اشتباهاتی است که از یک مترجم می‌تواند سر بزند. (صابونچی، ۱۳۹۴) با توجه به اینکه دوبله و زیرنویس یکی از رایج‌ترین شیوه‌های انتقال و ترجمه فیلم‌ها و انیمیشن‌ها از یک زبان به زبان دیگر است، مقایسه راهبردهای ترجمه آن در عبارتهای طنزآمیز اهمیت بسزایی می‌یابد. با توجه به ابعاد فرهنگی طنز، دیدگاههای گوناگونی درباره ترجمه‌پذیری آن وجود دارد. یکی از مهمترین دلایل برون‌متنی ترجمه ناپذیری طنز، مقوله فرهنگ با عنوان طنزهای فرهنگ محور است؛ بدین معنا که آن چه در یک فرهنگ طنزآمیز است، ممکن است در فرهنگی دیگر جدی به شمار آید. به گفته «سیسرو» مترجم در ترجمه طنز کلامی باید بتواند تقابل و تضاد موجود در طنز زبان مبدأ را بازسازی کند. برای این کار باید ابهام زبان مبدأ با ابهام مشابهی در زبان مقصد تطابق پیدا کند و بتواند برای ارجاعات فرهنگ -محور راه‌حلی بیافریند که همین موضوع، کار را بس پیچیده می‌کند (حسینی معصوم؛ مرادی، ۱۳۹۰، به نقل از آتاردو و راسکین، ۱۹۹۱) برخی از نظریه‌پردازان بر این باورند که «در انتقال طنز، مترجم باید بتواند با استفاده از راهبردهایی چون

جایگزینی برابر درست، جانشینی، حذف کلام، اگر نشانه‌های زبانی مغایر نشانه‌های تصویری در زبان مقصد باشد و یا هنگامی که تصویر از نظر مفهومی یا فرهنگی برای اهالی زبان مقصد ناشناخته است، با افزودن کلام، همان حس شوخ‌طبعی را منتقل سازد» (غضنفری، ۱۳۹۰: ۶۳). حال باید دید وظیفه مترجم جهت افزایش تأثیر عبارتهای طنزآمیز در زبان مقصد چیست و ارزیابی عملکرد و میزان موفقیت او در برخورد با موارد چالش برانگیز در ترجمه این عبارتهای و در کنار آن معرفی بهترین راهکار/ راهکارها در ترجمه اینگونه عبارتهای چیست؟ و باید دید آیا می‌توان راههایی برای از میان برداشتن سدهای انتقال طنز پیدا کرده و مفهوم طنز را با وجود موانع زبانی و فرهنگی انتقال داد؟ با توجه به ابعاد گوناگون طنز، که نظریه‌پردازان دیدگاههای متفاوتی درباره ترجمه‌پذیری آن ارائه داده‌اند، «کیارو» بر این باور است که جملات طنز ترجمه‌ناپذیرند و دستیابی به معادلی پذیرفته‌شده که تأثیری همسان از عبارت طنزآمیز میان زبان مبدأ و مقصد ایجاد کند، دشوار است؛ از این روی که الگوی کیارو یکی از الگوهای است که به شکل جداگانه به ارزیابی ترجمه طنز پرداخته است، در این پژوهش بر آنیم راهکارهای به‌کاررفته مترجم طنز را در زیرنویس عربی فیلم‌های فارسی با تکیه بر فیلم سینمایی مارمولک، بر پایه این الگو کنکاش نماییم و ببینیم مترجم این فیلم‌نامه توانسته حس طنز را در زبان فارسی به درستی انتقال دهد یا خیر.

روش و پرسش‌های پژوهش:

شیوه انجام پژوهش، توصیفی - تحلیلی است؛ بدین صورت که ابتدا ترجمه فیلم، و انواع آن (زیرنویس و دوبله) و مشکلات ترجمه طنز و مسأله ترجمه‌پذیری/ ناپذیری و شیوه‌های ترجمه و تقسیم‌بندی انواع آن مورد کاوش قرار می‌گیرد، سپس پرکاربردترین آن‌ها را مشخص می‌نماییم و داده‌های این تحقیق در دو مرحله گردآوری می‌شوند: در مرحله اول، جمله و عبارتهای طنز آمیز در دو زبان مبدأ و مقصد فیلم سینمایی «مارمولک» شناسایی و استخراج می‌شوند و در ذیل راهکارهای ارائه‌شده توسط کیارو (حذف، جایگزینی، جانشینی و تحت‌اللفظی) به صورت جداگانه در جدول قرار داده شده و مورد تجزیه و تحلیل قرار می‌گیرد و بسامد و درصد استفاده از هر یک از راهکارها توسط مترجم

نیز شناسایی شده و بیشترین راهکار نیز معرفی می‌گردد. پرسش‌هایی که به دنبال آن هستیم:

۱. میزان موفقیت مترجم در انتقال تأثیر طنز موجود در زبان مبدأ به زبان مقصد در فیلم مارمولک تا چه میزان است؟
۲. مترجم در ترجمه عربی عبارتهای طنزآمیز این فیلم، چهار راهکار الگوی کیارو را چگونه پیاده‌سازی کرده است؟

۲. پیشینه پژوهش

تاکنون پژوهش‌های بسیاری درباره ترجمه‌پذیری و ترجمه‌ناپذیری طنز، ترجمه فیلم و انواع آن (دوبله و زیرنویس) انجام شده است، اما هیچ پایان‌نامه یا مقاله‌ای در قالب ترجمه عبارتهای طنز آمیز در زیر نویس عربی فیلم فارسی «مارمولک» تاکنون نگاشته نشده است. از جمله مواردی که می‌توان به آن اشاره کرد:

- فاطمه جبارزاده (۱۳۸۶) در مقاله‌ای با عنوان «هنجارهای زیرنویس: بررسی مقایسه‌ای فیلم‌های ایرانی و آمریکایی»، مطالعات ترجمه، شماره ۱۹، اقدام به بررسی چالشهای موجود در ترجمه فیلمها و به طور ویژه ترجمه زیرنویس کرده و هدف خود را به ارزیابی عملکرد مترجمان در مواجهه با موارد چالش برانگیز در روند ترجمه، معطوف ساخته است.

- فاطمه جبارزاده و محمد شهبان (۱۳۸۹) در مقاله «چالش‌های ترجمه فیلم»، کتاب ماه ادبیات، شماره ۱۵۰، حوزه‌های چالش برانگیز در ترجمه فیلم را به چهار بخش ترجمه موارد فرهنگ ویژه، ترجمه علائم تصویری - کلامی، ترجمه گونه‌های زبانی و ترجمه آواز، تقسیم کرده‌اند و عامل فیلم را بهترین ابزار جهت انتقال فرهنگ شفاهی معرفی می‌کنند.

- سید محمد حسینی معصوم و معصومه مرادی (۱۳۹۰) در مقاله «بررسی شیوه‌های ترجمه عبارتهای طنزآمیز در زیرنویس انگلیسی مجموعه‌های طنز تلویزیونی»، مطالعات زبان و ترجمه، شماره ۴، راهکار «دگرنویسی» را به عنوان پرکاربردترین روش نزد مترجمان زیرنویس در راستای ارائه بهترین ترجمه طنز می‌دانند.

- فرزانه خدابنده (۱۳۹۸) در مقاله «ترجمه طنز در دوبله فارسی سریال انیمیشن بچه رئیس؛ بررسی شیوه‌های ترجمه در دو محیط مقصد متفاوت»، مطالعات زبان و ترجمه، سال

پنجاه و دوم، شماره ۳، به بررسی استراتژی‌های به کاررفته در ترجمه عبارتهای طنزآمیز چهارده قسمت از این انیمیشن در دو کانال تلویزیونی نهال و جم جونیور می‌پردازد. و ترجمه «تحت‌اللفظی» را پربسامدترین استراتژی در دوبله کانال جم جونیور و «جایگزینی» و «حذف» را استراتژی‌های غالب کانال نهال معرفی می‌کند.

نصرت حجازی و سحر حمیدی (۱۳۹۸) در مقاله «چگونگی انتقال طنز در دوبله فارسی پویانمایی شگفت انگیزان ۲»، مطالعات زبان و ترجمه، سال پنجاه و دوم، شماره ۱، به بررسی چگونگی انتقال طنز در دوبله پویانمایی‌های کودک و نوجوان با تکیه بر زبان‌شناسی وینه و داربلنه و نیز با تکیه بر نظریه فرهنگی بسنت و لفور در دو زبان مبدأ و مقصد پرداختند. و نتایج به دست آمده بیانگر این بود که، پربسامدترین تکنیکی که مترجم بر حسب ضرورت یا به دلخواه در برگرداندن متن مبدأ به مقصد استفاده کرده، «تغییر بیان» بوده است و کمترین آن نیز تکنیک «تغییر» مورد استفاده قرار گرفته است.

- سیروس دمیری و علیرضا احمدی (۱۳۸۹) در مقاله «راهبردهای استفاده شده در ترجمه طنز: بررسی ترجمه فارسی»، مطالعات ترجمه، دوره ۸، شماره ۳۱، به بررسی بیشترین راهکار مورد استفاده مترجمان طنز ایران پرداخته‌اند. نتایج تحقیق این دو حاکی از آن است که مترجمان ایرانی یا با استفاده از تکنیک‌های ویرایشی و یا ترجمه ادبی سعی در انتقال طنز زبان مبدأ به زبان مقصد داشته‌اند. دمیری و احمدی معتقدند که مترجمان برای عبارات قبیح، ترجیح داده‌اند که یا از حذف یا از برگردان طنز به غیر طنز استفاده نمایند.

مریم حاجی‌زاده و دیگران (۱۳۹۸) در مقاله «ارزیابی شیوه‌های ترجمه عبارتهای طنزآمیز در سریال مدیر عام»، پژوهشهای ترجمه در زبان و ادبیات عربی، دوره ۹، شماره ۲۱، بر اساس مدل گاتلیب، به ارزیابی عملکرد مترجم در مواجهه با عبارتهای طنزآمیز پرداخته و پس از تجزیه و تحلیل عبارات و جملات طنزآمیز مشخص گردید که «دگرنویسی» و «جا به جای» بیشترین راهبرد انتخابی مترجم و محدودیت‌های فرهنگی موجب شده تا راهبرد

«کوتاه‌سازی» بسیار مورد استفاده قرار گیرد تا شاهد حذف سکانس‌های متعددی از این فیلم باشیم.

- وثوقی و صبا (۱۳۸۴) در مقاله «مشکلات ترجمه طنز در زیرنویس فیلم‌ها»، مطالعات ترجمه، دوره ۳، شماره ۱۰، به بررسی ترجمه‌های طنز با شیوه‌ای پژوهشی توصیفی می‌پردازند که در زیرنویس فیلم‌ها به کار رفته‌اند. مؤلفان تلاش کردند به این پرسش که در ترجمه فارسی طنزهای گوناگون در زیرنویس فیلم‌های انگلیسی، گرایش مترجم بیشتر به سمت زبان هدف است یا مقصد پاسخ دهند.

- ساجدی (۱۳۹۲) در پایان‌نامه «بررسی ترجمه طنز در کارتون‌های انگلیسی با زیرنویس فارسی»، دانشگاه آزاد اسلامی واحد بندرعباس، استاد راهنما: علی اصغر افتخاری، ترجمه طنز در سه کارتون آمریکایی با زیرنویس فارسی را بر اساس روش نیومارک (۱۹۸۸) مورد بررسی قرار داد و به این نتیجه رسید که روش ترادف رایج‌ترین روش برای ترجمه طنز از انگلیسی به فارسی است.

- دهباشی شریف و میرافضلی (۱۳۹۷) در مقاله «انواع طنز و دوبله آن در انیمیشن زوتوپیا بر اساس مدل مارتینز سیرا»، فصلنامه علمی رسانه‌های دیداری و شنیداری، دوره ۱۳، شماره ۲۹، میزان موفقیت مترجم را در ایجاد حس طنز بر اساس نظریه‌های مارتینز و دل‌باستینا بررسی کردند و به این نتیجه رسیدند که هم در متن اصلی و هم در ترجمه این انیمیشن، از طنز کلامی، طنز عملی و طنز ماهوی استفاده شده است.

- عرب یوسف‌آبادی و افضلی (۱۳۹۹) در مقاله «بررسی تطبیقی طنز کلامی در دوبله عربی و فارسی انیمیشن زوتوپیا بر اساس مدل مگدالنا پانک»، پژوهش‌های ترجمه در زبان و ادبیات عربی، دوره ۱۰، شماره ۲۲، با تکیه بر الگوی پانک، راهبردهای ترجمه طنز کلامی را در دوبله عربی و فارسی فیلم زوتوپیا مورد بررسی قرار دادند و به این نتیجه رسیدند که راهکار تحت‌اللفظی در دوبله عربی و دگرنویسی در دوبله فارسی، پربسامدترین راهکار در ترجمه طنز زبان مقصد است.

۳. بحث و بررسی

۳-۱. ترجمه زیرنویس طنز

ترجمه دیداری شنیداری شاخه اصلی مطالعات ترجمه است و بررسی حوزه‌های چالشی همچون دوبله و زیرنویس طنز

در این گونه ترجمه، توجه بسیاری را به خود جلب کرده است. (عامری، ۱۳۹۷) شالوده هر اثر تلویزیونی و سینمایی، نشانه‌های دیداری و شنیداری است و در کشور ما پژوهش در این حوزه گسترش چشمگیری یافته است (شکوهمند و خوش‌سلیقه، ۱۳۹۹). در این راستا ترجمه طنز فیلم یکی از پیچیده‌ترین گونه‌های ترجمه است. هدف از بیان طنز، غافلگیرکردن مخاطب است؛ یعنی آنچه مخاطب با آن روبرو می‌شود چیزی نیست که انتظارش را داشته باشد. (خدابنده، ۱۳۹۸) برخی از پژوهشگران در تعریف زیرنویس سه نوع رابطه را مطرح می‌کنند: «۱. ارتباط میان زبان نوشتاری و گفتاری ۲. ارتباط میان زبان مبدأ و مقصد و ۳. ارتباط میان ترجمه کامل و ناقص» (لومهایم، ۱۹۹۹). چرایی ترجمه دوبله و زیرنویس را می‌توان در دو عامل خلاصه کرد: ا. ضرورت نظارت بر درون‌مایه‌های سیاسی، مذهبی، اخلاقی که بوسیله رسانه انتقال می‌یابد و بر فرهنگ جامعه تأثیر می‌گذارد و می‌توان گفت ترجمه فیلم عاملی در تطبیق دادن فیلم زبان اصلی با فرهنگ و هنجارهای زبان مقصد است و ب. ناآشنا بودن مخاطبان زبان مقصد با فرهنگ زبان مبدأ (پروان و باقرنصرآبادی، ۱۳۸۸).

از سوی دیگر درباره واژه طنز در اصطلاح، به آن دسته از آثار ادبی گفته می‌شود که با دستمایه طعنه و ریشخند به نشان دادن عیب‌ها، زشتی‌ها، نادرستی‌ها و کژی‌های فرد و جامعه می‌پردازد. این واژه از زبان لاتین گرفته شده و به معنای ظرفی پر از میوه‌های گوناگون بوده که مردمان روزگار باستان به یکی از ایزدان زراعت، پیشکش می‌کرده‌اند (بنت، ۱۹۷۸).

الأزهری (۱۹۶۴: ماده سخر) (ت ۳۷۰ هـ) در کتاب خود (تهذیب اللغه) میان تمسخر، استهزاء و خنده پیوند می‌دهد.

بسیاری از پژوهشگران به دلیل چالش‌های بسیاری که مترجمان در روند ترجمه عبارتهای طنزآمیز از زبان مبدأ به زبان مقصد با آن روبرو می‌شوند، ترجمه طنز را فرایند بسیار دشواری دانسته‌اند. در همین راستا، نفوس معتقد است «انتقال طنز از زبانی به زبان دیگر، ساده نیست و بیشتر مترجمان از انتقال تأثیر طنز ناتوانند» (نفوس، ۲۰۱۴: ۸۰).

بنابراین عبارتهای طنزآمیز منعکس‌کننده آداب و رسوم، رفتارها و باورهای خاص‌اند و شاید معادل دقیقی برای آن‌ها در زبان مقصد وجود نداشته باشد (گارسیا باروس، ۲۰۱۵).

به همین روی، اصلی‌ترین دشواری ترجمه دوبله و زیرنویس، ترجمه عناصر فرهنگی موجود در آن است. مترجم زیرنویس، می‌تواند جملات تکراری، واژه‌های توصیفی، موصول‌ها و جزئیات را حذف کند. نشانه‌های سبکی خاص، مثل کاربرد زیاد سبک مؤدبانه، ترکیب‌های پیچیده، نشانه‌های بی‌معنا و غیر ضروری و علامت سؤال را می‌توان حذف کرد» (حسینی معصوم؛ مرادی، ۱۳۹۰: ۱۰۶، به نقل از بوگوکی، ۲۰۰۴: ۱۳۸-۱۴۳).

تصویر چون بخش مهمی از بنای فیلم، نقش بسیاری در تشریح عناصر فرهنگی در آن بازی می‌کند. اغلب بخش‌هایی از متون فیلم ترجمه نمی‌شود، یا هنگام انتقال در دسترس تغییرات فراوان قرار می‌گیرد. سبب این امر نیز بیش از آنکه ترجمه‌ناپذیری متن باشد، همخوانی نداشتن آن با هنجارهای فرهنگ مقصد است؛ در این حالت مترجم ناگزیر است برای پیشگیری از انتقادهای اجتماعی و در راستای اثبات توانایی خود در سنجش موقعیت، دست به حذف یک بخش و تغییر در بخش‌های دیگر نماید. این‌گونه تغییرات، اشکال مترجم و ترجمه به شمار نمی‌رود؛ بلکه بر پایه هدف ویژه‌ای پیاده می‌شود که در جامعه مقصد پذیرفته شود (وثوقی و فرهی، ۱۳۸۴).

از سوی دیگر یکی از مسائل ترجمه طنز، مسائل مربوط به کاربرد زبان و عوامل درون زبانی گفتمان طنز است. یکی از ویژگی‌های زبان، دو یا چند معنایی است. در واقع، نقش دوگانه زبان و یا دومعنایی از جمله مهمترین مؤلفه‌های گفتمان طنز به شمار می‌آید و از جمله مهمترین واژگانی که در گفتمان متعارف و ادبی به دو معنایی یا چند معنایی اشاره دارند و به هنگام انتقال به زبان دیگر خود را ترجمه‌ناپذیر نشان می‌دهند، عبارتند از: ابهام، جناس، بازیهای کلامی، کنایه و طعنه (اسپاناکاکی، ۲۰۰۷).

۲-۳. الگوی کیارو

کیارو بر این باور است که «در یک فیلم، طنز ممکن است به صورت غیرکلامی یعنی تصویری یا صوتی بیان شود؛ مانند شکلک در آوردن یا ایجاد صدای ناهنجار؛ همچنین طنز ممکن است به شکل کلامی بیان شود. تشخیص طنز کلامی، خود چالش دیگری برای مترجم است؛ زیرا امکان دارد مترجم

آنقدر با فرهنگ مبدأ آشنایی نداشته باشد، در نتیجه نتواند عنصر طنز را تشخیص دهد. (کیارو، ۲۰۰۹). درک انواع طنز از مترجمی به مترجم دیگر متفاوت است و بدین ترتیب دریافت طنز امری کاملاً شخصی است که مفهوم آن از فرهنگی به فرهنگ دیگر نیز متفاوت خواهد بود (همان:). مترجمانی که به ترجمه طنز گرایش دارند، باید افزون بر شناخت کافی نسبت به زبان و فرهنگ مبدأ و مقصد، از حس شوخ طبعی نیز برخوردار باشند تا بتوانند عبارات طنزآمیز را شنیده و درک کنند؛ زیرا در غیر این صورت شاید طنز را متوجه شوند، ولی جمله‌های طنز در نظرشان بی‌مزه باشد (همان:).

بیشتر طنزها فرهنگ‌محور هستند؛ یعنی ممکن است یک طنز خاص برای یک شخص ناآشنا با فرهنگ، هیچ حس خنده‌داری نداشته باشد. کیارو به اهمیت اطلاعات اجتماعی فرهنگی در فهم طنز تأکید می‌کند و به دلیل چالش‌های بسیاری که مترجمان در روند ترجمه اصطلاحات طنزآمیز از زبان مبدأ به زبان مقصد با آن روبرو می‌شوند، ترجمه طنز را فرایند بسیار دشواری دانسته است. (همان:). او معتقد است طنز کلامی، نوشتاری کاملاً متفاوت دارد که گیرنده آن را همچون نوشتاری که دارای یک معنا است، درک می‌کند. بنابراین هر کلامی باید بتواند این تقابل و تضاد را در طنز زبان مبدأ بازسازی کند. برای انجام این کار، باید مبهم بودن زبان مبدأ با ابهام مشابهی در زبان مقصد تطابق پیدا کند و نیز باید برای ارجاعات فرهنگ‌محور که در طنز به کار می‌رود، راه‌حلی پیدا شود؛ این کار بسیار پیچیده و دشوار به نظر می‌رسد (کیارو، ۲۰۱۰). با توجه به اینکه ارزش‌ها، اخلاقیات، و ایدئولوژی فرهنگ‌های گوناگون، با یکدیگر متفاوت هستند، مترجمان باید در هنگام رویارویی با ترجمه طنز عبارتهای فرهنگی از زبان مبدأ به مقصد خلاقیت به خرج داده و به عوامل گوناگونی توجه کنند (همان:).

کیارو (۲۰۱۰) چهار راهکار گوناگون را در ترجمه طنز معرفی می‌نماید: ۱. حذف ۲. جان‌شینی ۳. جایگزینی و ۴. ترجمه تحت‌اللفظی.

أ. حذف

راهکار حذف «روشی است که در آن طنز زبانی متن مبدأ به طور کامل در دوبله حذف می‌شود» (همان:). این راهکار، بیشتر در زیرنویس کردن درون‌مایه‌های غیرکلامی (زبان بدن مانند حرکات دست و صورت و نوع نشستن و...) و همچنین صداهایی چون صدای سوت قطار و...) و یا برخی از تکرارها و اطناب‌ها و پاسخ‌های بسیار کوتاه از متن مقصد حذف می‌شود. (حسینی معصوم؛ مرادی، ۱۳۹۰، به نقل از شوارز، ۲۰۰۲: ۳۱). حذف یکی از فنونی است که مترجم با به‌کارگیری آن می‌تواند در ویرایش متن ترجمه بکوشد، ولی در این زمینه، دست او چندان باز نیست و رعایت امانت و وفاداری به متن ضروری است، از این روی که موارد حذف در ترجمه خوب بسیار محدود یا حتی نادر است و مترجم وفادار جز در جای لازم، اقدام به حذف مطالبی نمی‌کند (کمالی، ۱۳۷۳).

در عبارت‌های طنزآمیز زیرنویس فیلم مارمولک، ۱۹۳ مورد و میزان ۳۱٪ حذف وجود دارد؛ در حذف‌های فیلم‌نامه مارمولک، یک بند یا قسمتی از یک بند یا قسمتی از گروه فعلی یا اسمی را می‌توان محذوف دانست؛ یعنی چیزی را که مترجم در جایی که به لحاظ مفهوم بدان نیاز ندارد؛ ذکر نکند؛ مترجم عربی فیلم‌نامه مارمولک گاهی چنین می‌پندارد که

برقراری تعادل در برخی از موارد ترجمه مارمولک امکان‌پذیر نیست؛ بنابراین باید برخی از عبارات را در ترجمه عربی حذف نماید.

در ترجمه زیرنویس عربی این فیلم گاهی احساس می‌شود که حذف‌ها از حالت عادی خارج شده و بخش‌هایی از فیلم که نباید حذف می‌شد و بخش جدایی‌ناپذیر فیلم‌نامه است، همچون واژه (رضا مثقالی) توسط مترجم عربی حذف شده است. این امر یکی از نقطه‌ضعف‌های مترجم این فیلم‌نامه به شمار می‌آید. از سوی دیگر، حذف‌های ترجمه مارمولک ناشی از این حقیقت است که مترجم برای ایجاد ارتباط، تنها به واژه‌ها و معنای تحت‌اللفظی آن‌ها تکیه ندارد؛ بلکه به تأثیر بافت موقعیت متن در ارتباط و انتقال معنا توجه دارد. بنابراین وی به این نکته توجه داشته که فرآیند حذف، خالی گذاشتن جاهایی از متن است که در جای دیگری پر شده است. برخی از این نمونه‌ها:

ردیف	عبارت مبدأ	عبارت مقصد	توضیح راهکار
۱	من خیلی اینجا نمی‌مونم، تو پروندم اشتباهی شده	ولکننی لن أمکت كثيراً هنا لقد ارتكبوا خطأ	حذف، ترجمه نکردن واژه «پروندم»
۲	ولی میدونین حاج آقا ننه باباهامون نمیدونن، حق هم دارن تعصبی ان	ولکن أهلنا لا يعرفون، فهم متشددون جداً	حذف جمله «میدونین حاج آقا» - و «حق هم دارند»
۳	بهت میگم در رو باز کن	إفتح الباب	حذف جمله «بهت میگم»
۴	دِ دروغ نگو رفتم پیشش	لا تكذب لقد زرتها	حذف صدای تعجب «د»
۵	بهتر نیست به اعصاب مسلط باشی تا بتونیم این مشکل رو به شکل معقول از بین ببریم؟	أ ليس من الأفضل أن نحلّ هذه المشكلة بتعقل؟	حذف بخش بزرگی از جمله «به اعصاب مسلط باشی»
۶	ببخشید حاج آقا ولی وقتی گفتین منو طلبیده ماهم فضولیمون گل کرد. حاج آقا ما متأثر شدیم به خاطر عظمت شما به خاطر بزرگواریه شما	و قد تأثرنا كثيراً بعظمتك	حذف «جمله ببخشید حاج آقا تا... فضولیمون گل کرد حاج آقا» / حذف بخش اصلی که جمله را ناقص کرده است.

۷	به خشکی شانس مگه پام نرسه اونجا این دفعه شاه رگمو میزنم	إذا عدت سأقطع شرايينی	حذف به دلیل عدم ترجمه «به خشکی شانس» همچنین حذف ترجمه اسم اشاره «اونجا و قید این دفعه»
۸	آقا رضا چرا نمیخوری	لماذا لا تأكل؟	حذف ترجمه منادی «آقا رضا»
۹	بنده موقع نماز خوندن انقدر از خودم بیخود میشم که متوجه گذر زمان نمیشم	عندما أصلي، أنسى الوقت تماماً	حذف جمله «از خود بیخود شدن» با معنای ضمنی «غرق در عبادت شدن»
۱۰	خدا خیرت بده حاج آقا از پا افتادم انقدر مارو این کوپه اون کوپه کردن	لقد تأذت قدماى من التنقل بين مقصورة و أخرى	حذف: عبارت دعایی «خدا خیرت بده»
۱۱	بله یعنی تهش فکر کنم منو دوست داشت	أجل أظنه قد أحبنى	حذف قید مقدار «تهش»

زبان هماهنگ باشد و خللی در پیام متن اصلی وارد نکند، مجاز است (آتاردو، ۲۰۰۲).

در این فیلم، مترجم ۱۸۳ مورد و میزان ۲۹٪ از راهکار جایگزینی استفاده کرده است؛ برای نمونه، در عبارت «إن شاء الله تعالی یه همچین مالی یعنی یه همچین بانوی وجیهه فهمیده‌ای روی زمین نمی‌مونه»، تعبیر «روی زمین نماندن» در زبان فارسی به معنای این است که قطعاً خریدار خواهد داشت، و برای خانم جوان و زیباروی، یعنی خواستگارهای بسیار و آینده‌ای درخشان خواهد داشت. حال مترجم عربی بهترین معادل و بهترین اصطلاحی که در زبان عربی می‌توان برای این موضوع به کار برد، «أقصد امرأة متواضعة و ذکية مثلها لا بد أن تلفت الأنظار» است. از منظر مترجم، برای هر چیزی که مهم است و می‌توان برای آن جایگاهی معتبر در نظر گرفت، می‌توان از عبارت «لا بد أن تلفت الأنظار» برای آن به کار برد.

ب. جایگزینی

راهکار جایگزینی که در آن «طنز زبانی متن مبدأ با عبارتی اصطلاحی در زبان مقصد جایگزین می‌شود» (کیارو، ۲۰۱۰: ۷) جایگزینی یا دگرگون‌سازی - علت به جای نتیجه - جزء به جای کل - تغییر نمادها - معلوم به جای مجهول را دربرمی‌گیرد. (نیومارک، ۲۰۰۶). به عبارت دیگر، جایگزینی یعنی: تبدیل واژه‌ای با یک درون‌مایه دستوری با واژه‌ای متعلق به درون‌مایه دستوری دیگر مانند: فعل را به قید، مصدر را به فعل، قید را به صفت، فعل را به اسم و برعکس ترجمه کردن و نیز تغییر در نقطه دید مانند: بیان جزء به جای کل، کاربرد اسم معنا به جای اسم ذات، بیان علت به جای معلول، تبدیل عبارت دو بار منفی به بار مثبت و برعکس، بیان جزئی به جای جزئی دیگر، تبدیل وجه معلوم به وجه مجهول و برعکس، تبدیل عبارت مثبت به منفی و برعکس» (وینه و داربلنه، ۱۹۵۸: ۲۸۹). این تغییر و جایگزینی تا زمانی که با طبیعت

ردیف	متن مبدأ	متن مقصد	توضیح راهکار
------	----------	----------	--------------

۱	مثل اینکه شما در جوانی تمام و کمال حالو حوله خودتون رو کردین حالا که نوبت به این جوان ها رسیده شدید کاسه داغ‌تر از آش	ولکن یبدو لکم تمتعتم جميعا بصباکم و الآن حان وقت هؤلاء الشبان ، فأنتم کاتولیکین أكثر من البابا ؟	جایگزینی اصطلاح «حالم حول کردن» با «لذت بردن از جوانی» / جایگزینی «فأنتم کاتولیکین أكثر من البابا» به جای زبانزد «کاسه داغ‌تر از آش»
۲	اگر ممکنه اون وانتتون رو چند ساعتی به من قرض بدین برای رفتن به شهر	هل أستطيع استعارة شاحتک لساعتین ؟ أود الذهاب إلى المدينة	جایگزینی جمله خبری (اگر ممکنه اون... با استفهامی (هل أستطيع..)) و نیز تغییر مخاطب به متکلم
۳	پس بفرما آدم خوب سرش تو لاک خودشه	ارحل إذن يستحسن أن تهتمّ بما يعنیک فقط	جایگزینی، اصطلاح «سرش تو لاک خودشه» با «أن تهتمّ بما يعنیک فقط»
۴	عزیزه برادر در این گونه موارد ضرورت دارد بزیند خارمادرشان را باهم پیوند دهید	أخی العزیز، فی هذه الظروف من الضروري أن تلقنهم درساً	جایگزینی تعبیر اصطلاحی «أن تلقنهم درساً» به جای اصطلاح بی ادبانه «بزیند خار مادرشان را باهم پیوند دهید»
۵	ای بابا شماهم نفستون از جای گرم درمیادا	لیس الأمر سهلاً كما تتصور	جایگزینی عبارت «لیس الأمر سهلاً كما تتصور» به جای اصطلاح «نفستون از جای گرم در میاد»
۶	به به، به به چه حالی بکنیم ما	رائع، سنقیم حفلة	جایگزینی عبارتی «سنقیم الحفلة» با معنای متفاوت با جمله عامیانه «چه حالی بکنیم»
۷	سؤال را باید چه موقع پرسید	لقد ذکر أن الأسئلة يجب أن تطرح فی الوقت المناسب و لیس الآن	جایگزینی جمله انشایی (پرسشی) با خبری
۸	نه حاج آقا همون سه سالی که تو خونش بودم برای هفت پشتم سه یکفینی العمر کله	لا لقد عانیت معه فی السنوات الثلاث التي عشتها معه ما یکفینی العمر کله	جایگزینی تعبیر اصطلاح «بس بودن برای هفت پشت» با «یکفینی العمر کله: کافی بودن برای همه عمر»
۹	ولی حکایت مثل شما دو نفر میماند که الان مثل کنه چسبیدید به من	ولکنه کحالکما أنتما الإثنین، فأنتما تلازمانی مثل ظلی	جایگزینی تعبیر اصطلاحی مانند کنه چسبیدن با همراه بودن مانند سایه.
۱۰	ممنون بفرمایین نماز در خدمتون باشیم	لماذا لا تنضم إلینا للصلاة ؟	جایگزینی جمله مثبت و خبری «بفرمایین در خدمت باشیم» با جمله منفی و انشائی «لماذا لا تنضم إلینا»
۱۱	لازم نکرده مگه ما خودمون چلاقیم بیا بریم فائزه	لا داع لذلك، لا نحتاج مساعدتک، هیا بنا (فائزه)	جایگزینی جمله اصطلاح «چلاغ بودن» با جمله «لانحتاج مساعدتک»
12	کیفت تو جییم جاموند	لماذا ترکت محفظتک فی جیبی	جایگزینی فعل معلوم با مجهول: تغییر فاعل در فعل «جا گذاشتی» با «جاموند»

13	بله بنده امین ناموس هستم	أجل! سيكّن في أمان هنا	جایگزینی: تغییر در فاعل فعل از متکلم و حده در مبدأ به غائب مؤنث و تبدیل جمله فارسی به عبارت دیگر در زبان مقصد
14	آره ولی ترتیب اسم کوچه ها اینطوره	أجل، ولكن الطرقات ليست بهذا الترتيب	جایگزینی جمله مثبت با منفی
15	آی ای کچل بی خاصیت، الهی به زمین گرم بشینی	لا تصلح لشيء أيتها الأصلع، لتتدفق القذارة فوق رأسك	جایگزینی اسم بی خاصیت با جمله فعلیه/ و جایگزین سازی جمله نفرین
16	جهنم و بهشت و این حرفا همش کشکه	ولكن الجنة و الجحيم هراء	جایگزینی اصطلاح کشک بودن با هراء یعنی چرت و پرت (واژگانی)

ت. جانشینی

همان نقش ساختاری مقوله‌ای را که به جای آن به کار رفته، ایفا می‌کند. عنصر جانشین می‌تواند اسم، فعل و .. باشد» (ایشانی، ۱۳۹۵: ۴۳).

در این فیلم، مترجم عربی راهکار جانشینی را به تعداد ۱۴۲ و میزان ۲۳٪ به کار برده است، جانشینی‌های ترجمه عربی این فیلم‌نامه در سطح واژگی-دستوری رخ می‌دهد (مانند جانشینی منادی یا ابوالفضل با با ترجمه عربی یا الهی) که به منظور رساندن معنای بهتر به مخاطب است، جانشینی حروف با همدیگر (مانند حرف ج به جای ژ). یکی دیگر از کاربردهای جانشینی در این فیلم، تعبیرهای مجازی هستند: برای نمونه: پس بنابراین به جای اینکه اون بالا بشینم حرف بزیم (بدلاً من الجلوس هناک و الوعظ) مترجم تعبیر مجازی «الوعظ به معنای اندرز» را به جای «حرف زدن» جانشین کرده و یا فعل «ببینید» را به صورت «إسمع» ترجمه کرده است. برخی نمونه‌ها در این فیلم:

جانشینی که «در آن طنز زبانی متن مبدأ با عبارتی تقریباً معادل جایگزین می‌شود» (کیارو، ۲۰۱۰: ۶). این جابه‌جایی در سطح واژه صورت می‌گیرد. این راهکار به معنای جانشینی برخی از حروف و صداها به جای برخی از حروف و صداها دیگر، برای تقویت بار طنز عبارت است (دلاباستینا: ۱۹۹۸). برای نمونه در گفتگوهای روزانه، افراد برای واژه عشقم، واژه عجم و یا عزیزم، عجیجم را به کار می‌برند و یا تعبیر مجازی نیز می‌تواند در دایره استفاده از راهکار جانشینی توسط مترجم قرار بگیرد؛ مانند عبارت «ببینید» در ترجمه فعل «إسمع».

تفاوت اساسی حذف با جانشینی در این است که جانشینی گونه‌ای جابه‌جایی است، ولی حذف، به کار نبردن عنصر یا عناصر زبانی به قرینه در متن است (جلالی، ۱۳۸۸). «جانشینی به جای تکرار یک صورت خاص در متن به کار می‌رود، پس

ردیف	متن مبدأ	متن مقصد	توضیح راهکار
۱	من میگم برای سلامت روحم باید رژیم گرفت، یه رژیم روحی	و أنا أو من أنه علينا اتباع <u>رَجِيم</u> لصحتنا النفسية	رژیم با رجیم به جهت تفاوت صوت در دو زبان
۲	ببینید حاج آقا، حاج آقا نمیخوانین ماهم ثواب ببریم؟	إسمع یا حاج ألا تریدنا أن نشاركك جزءاً من صنيعك؟	جانشینی «إسمع» به جای «ببینید»
۳	برنامه خوبی بود و به ما خیلی خوش گذشت جناب آقای مشاور	كان برنامجاً رائعاً و قضينا وقتاً جميلاً مع السيد (مشفر)	جانشینی «مشفر» به جای «مشاور»

۴	یا ابوالفضل حاج آقا رو کشت	یا <u>إلهی</u> ، إنه یقضی علی الحاج	جانشینی منادای «یا إلهی» به جای «یا ابوالفضل»
۵	یاالله	مرحباً	جانشینی: عبارتی مصطلح در زبان مقصد با واژه ای با بار ساده‌تر ترجمه شده
۶	پنجم، ششم شهید قادری، هفتم، کوچه <u>أستواری</u> ، بلبل، هفتم، بعد هشتم	هناک الشارع ال۵، ال۶، شارع <u>(غادری)</u> ، ال۷، <u>(أستوفاری)</u> ، (بلبل)، ال۹، ثم ال۸	جانشینی «غادری» به جای «قادری» - «أستوفاری» به جای «أستواری»
7	ایترنت، چت، <u>مولتی مدیا</u>	الإنترنت، دردشة، <u>الإعلام المتنوع</u>	جانشینی واژه انگلیسی «مولتی مدیا» با واژه عربی «الإعلام المتنوع»
۸	گفتیم کجا بهتر از اینجا پیش حاج آقا که امین ناموس <u>مردم</u> هستن	و فکرت أن الجلوس بجانب سیکون المكان الآمن لهذه النسوة	جانشینی واژه «مردم» با «النسوة: زنان» از نوع مجاز کل به جزء
۹	<u>بیخود</u> ، مگه از رو نعش من رد شه	<u>أحرس</u> ، علی جثتی الهامدة	جانشینی واژه «بیخود» و «خفه شو»
۱۰	<u>زیر گِل</u> ، لا اله إلا الله	إلی جهنم، معاذ الله	جانشینی «زیر گِل» با «جهنم» و جایگزینی اصطلاح «لا اله الا الله» که نشان دهنده عصبانیت است با «معاذ الله»
۱۱	<u>حالا حالاها</u> مهمون مایی برو تو	وستکون ضیفنا لوقت <u>طویل</u> ، ادخل	جانشینی قید «حالا حالاها» با عبارت وقت <u>طویل</u>

ث. ترجمه تحت‌اللفظی

در این راهکار، «متن مبدأ به صورت واژه به واژه ترجمه می‌شود» (کیارو، ۲۰۱۰: ۶). «هدف اصلی در این نوع از ترجمه، انتقال پیام از متن مبدأ به مقصد با رعایت ساختارهای متن اصلی و اولویت قرار دادن آن‌هاست» (حری، ۱۳۹۱: ۸۶). ترجمه تحت‌اللفظی در واقع تجویز به این نویسندگان برای ترجمه خوب است؛ به این معنا که تنها بر پایه الزامات ساختی و فرازبانی و با توجه به اینکه معنا کاملاً حفظ شود، می‌توان تحت‌اللفظی بودن را در نظر گرفت» (ماندی، ۲۰۱۲).

نیومارک ترجمه تحت‌اللفظی واژه به واژه، عبارت به عبارت، شبه جمله به شبه جمله، جمله به جمله، حتی استعاره به استعاره و ضرب‌المثل به ضرب‌المثل را ممکن می‌داند. به گفته او «در این ترجمه ساختارهای دستوری زبان مبدأ به شبیه‌ترین معادل‌های آنها در زبان مقصد تغییر داده می‌شوند، ولی در

این روش نیز، معنی قاموسی واژه‌ها بدون توجه به متن ترجمه می‌شود» (نیومارک، ۱۹۸۸). و از سوی دیگر، گارسس معتقد است «هنگامی این شیوه از حلاً واژه فراتر رود، رفته‌رفته کار مشکل‌تر می‌شود» (گارسس، ۱۹۹۴).

در فیلم مارمولک، مترجم ۱۰۶ مورد و میزان ۱۷٪ درصد، راهکار ترجمه تحت‌اللفظی به کار برده است: مترجم در برخی از بخش‌های فیلم، زبان اصلی را واژه به واژه ترجمه کرده و معنا را نامفهوم کرده و نیز برگردان لفظ به لفظ اصطلاحات و ضرب‌المثل‌ها، برای خواننده نامأنوس شده است. در جمله «بچه دسته گلمو جلو چشم دستبند زدن بردن» (لقد اعتقلوا إبنی الحبيب أمام عینی)، معادل‌یابی ظاهری و تحت‌اللفظی واژه عزیز با دسته گل صورت گرفته و یا در جمله «حاج آقا ما هم نمی‌خواستیم اول به روتون بیاریم» مترجم فیلم‌نامه، تعبیر اصطلاحی «به رو آوردن» را به

شکل جمله تحت‌اللفظی «فی البدایه لم نشأ أن نذكر لك شيئاً»

(نمی‌خواستیم به تو بگوییم) ترجمه کرده است.

ردیف	عبارت مبدأ	عبارت مقصد	توضیح راهکار
۱	آقا جان مگه ما جوان ها دل نداریم ؟	ألا نملك نحن الشبان قلوباً ؟	عبارت اصطلاحی دل نداشتن به معنای حق داشتن واحساس و عاطفه داشتن (لغت‌نامه دهخدا) از چیزی است که مترجم همین معادل ظاهری را با رعایت ساختار متن فارسی ترجمه کرده است.
۲	خیلی خب حالا شور حسینی ورتون نداره یه چیزی میگم سریع وول نگیرین بفرمایین	حسناً، لا تتحمس كثيراً و تفسد ما أقوله الآن	اصطلاح عامیانه «شور حسینی برداشتن و وول گرفتن» به معنای جو گرفتن است که مترجم فقط به معنای ظاهری توجه کرده
۳	اگر اسلام دستو باله مارو نبسته بود	لو لم یکتلنا الإسلام	تحت‌اللفظی: معنای دست و بال نبستن یعنی: دست و بال کسی را بند نکردن و گرفتن (فرهنگ گنجوازه) و آزاد گذاشتن؛ این در حالی است که مترجم معنای ظاهری به زنجیر کشیدن را از متن فهمیده است.
۴	کف دستمو بو نکرده بودم	و کیف أعرف أنه أنت ؟	تحت‌اللفظی: اصطلاح کف دست بو نکردن کنایه از آگاهی داشتن پیشاپیش از چیزی (دیکشنری آبادیس) که مترجم نتوانسته یک تعبیر اصطلاحی جایگزین آن کند.
۵	خودم میدونم چند مرده حلاجم حرف دارم میزنم مشد علی ای بابا	إنني أتحدث (ماش علی) یا إلهی	تحت‌اللفظی: چند مرده حلاج بودن: کنایه از سنجیدن توانایی و قابلیت کسی در برابر امری یا انجام ندادن کاری (دیکشنری آبادیس) با اتحادث: حرف زدن.
۶	دست درد نکنه حاج آقا دلم <u>خنک شد</u>	شكراً یا حاج، أشعرنی ذلک بالتحسن	خنک دل: راحت دل، خوش (لغت‌نامه دهخدا) معنای کنایه دل خنک شدن به معنای آسوده گشتن و کیف کردن است و مترجم معنای ظاهری آن را ترجمه کرده است.
۷	بچه جون من که چیزی نگفتم، خودتو ناراحت نکن من دهانم قرصه	لا علیک، شفتای لن تنطقان	تحت‌اللفظی: قرص: محکم و قایم (لغت‌نامه دهخدا) اصطلاح دهانم قرصه: یعنی حفظ اسرار نم پس ندادن و رازداری و در اینجا مترجم معنای ظاهری آن را برداشت کرده
۸	مگه پشت گوشش رو ببینه عمراً	علی جثتی الهامدة	تحت‌اللفظی: پشت گوش دیدن کنایه از کار محال است که مترجم منظور حرف شخصیت فیلم را درک نکرده

۹	بله حاج آقا همیشه خدا تن و بدن فائز کمبود بود	أجل يا حاج لطلما كان جسد (فائزه) أسود و أزرق	تحت اللفظي: كبود بودن در زبان فارسی کنایه از کتک خوردن شدید است، ولی شنیدن دو رنگ سیاه و آبی کبود در زبان عربی، ابهام را بیننده به وجود می آورد، بهتر بود از همان واژه کدومه استفاده می کرد که در جمله بعدی به آن اشاره کرده بود.
۱۰	عینهو سگ زندگی میکنیم نه محبتی نه احترامی	أحيا ككلب ولا أحطي بالإحترام	اصطلاح «عینهو سگ زندگی می کنیم» اصطلاحی با معنای «زندگی در شرایط بسیار سخت و با درد» می توانست با جمله «العیش فی ظروف صعبة للغاية» جایگزین شود
۱۱	دم شما گرم، به جان آدمیت	هذا صحيح، يا رجل، الإنسانية	تحت اللفظي: عبارت اصطلاحی «دم شما گرم» (دیکشنری آبادیس) عبارتی است بسیار عامیانه به معنای «زنده باشی» که با عبارت ساده «هذا صحيح» آمده. / به جان آدمیت را در مفهوم تحت اللفظی یا رجل، الإنسانية بیان کرده.
۱۲	مگه شما کلونتری؟	هل أنت شريف؟	تحت اللفظي: معنای نادرست «شریف» (به معنای اشراف داشتن در کاری) به جای کلاتر

۴.۱. نتیجه گیری

با ارزیابی عملکرد مترجم در رویارویی با عبارت های طنزآمیز بر پایه الگوی کیارو، داده های به دست آمده نشان می دهد که مترجم ۱۹۳ بار از راهکار حذف، ۱۸۳ بار از جایگزینی، ۱۴۲ بار از جانشینی، و ۱۰۷ مرتبه از راهکار ترجمه تحت اللفظی بهره گرفته است. بدین ترتیب راهکار حذف، بیشترین بسامد و ترجمه تحت اللفظی کمترین بسامد را از میان راهکارهای دیگر به خود اختصاص داده است؛ به این ترتیب در جایی که مترجم راهکار حذف را به کار برده، محصول پایانی را از هرگونه حس طنز خالی نموده است:

۱. در راهکار حذف: در حذف های فیلم نامه مارمولک، یک بند یا قسمتی از بند یا قسمتی از گروه فعلی یا اسمی را می توان محذوف دانست؛ یعنی چیزی را که مترجم در جایی که به لحاظ مفهوم بدان نیاز ندارد ذکر نکند. در برخی موارد مترجم با شرایطی روبرو می شود که باید بخشی از متن را، چه در سطح واژگان (مانند واژه رضا متقالی، حاج آقا، عزیز برادر) و چه در سطح عبارات و جملات (مانند عبارت من

می ترسم که، از پروندم حذف شد و)، حذف کند. معمولاً حذف برخی از قسمت های جمله زمانی موجه شمرده می شود که مترجم آن موارد را برای خواننده خود واضح یا تکراری و خسته کننده تشخیص دهد. این مسأله در برخی از حذف های فیلم نامه مارمولک دیده نمی شود.

۲. در راهکار جایگزینی: از آن جا که با استفاده از راهکار جایگزینی، هر نوع طنزی در زبان مبدأ با عبارتی اصطلاحی در زبان مقصد جایگزین می شود، در ترجمه عربی زیر نویس مارمولک این امر صورت پذیرفته است. در فیلم نامه مارمولک شمار بسیاری از این دست تعبیرها و مفاهیم، گنجانده شده و اشاره به یک شاهد مثال در این باره می تواند تعمیمی به مسأله مورد نظر باشد. برای نمونه عبارت «عزیز برادر! در این گونه موارد ضرورت دارد بزیند خارمادرشان را باهم پیوند دهید» از زبان یک روحانی آن هم در مقطعی که در منبر نشسته و به دیگران موعظه می دهد، نشان از نقد صریح زبان روحانیت است. البته مترجم عربی این عبارت را اینگونه ترجمه نموده که می تواند در نوع خود دلیل مناسبی برای به کار بردن راهکار

جایگزینی در ترجمه زیرنویس این فیلم‌نامه باشد: «أخی العزیز، فی هذه الظروف من الضروري أن تلقنهم درسا» عبارت «خار مادرشان را...» که ارجاعی مستقیم به فحشی رایج در زبان فارسی است، به گونه‌ای دیگر در زبان فیلم‌نامه در قالب شگرد حُسن تعبیر ارائه شده است؛ به همین روی مترجم نیز با بهره‌گیری از قابلیت‌های زبان عربی، این حُسن تعبیر را به گونه‌ای کنایی و نه با زبانی آشکار به مخاطب عرب‌زبان ارائه نموده است.

۳. در راهکار جانشینی: در ترجمه زیرنویس این فیلم باید گفت جانشینی‌های ترجمه به گونه‌ای انجام شده که در آن، طنز زبانی متن فیلم‌نامه با عبارتی تقریباً معادل در زبان عربی جایگزین شده است. بنابراین مشاهده می‌شود مترجم عربی برای تقویت بار طنز عبارت، برخی از حروف و صداها را به جای برخی از حروف و صداها دیگر جانشین نموده است. بنابراین جانشینی‌های ترجمه عربی این فیلم‌نامه در سطح واژی-دستوری رخ می‌دهد. برای نمونه عبارت «قربون شما» که بارها از زبان رضا مثقالی به مخاطب وی منتقل می‌شود، در ترجمه عربی با عبارت «جید» جانشین شده است. تفاوت این نوع از جانشینی به خاطر محدودیت موضوعی و بافتی زبان مقصد نیست؛ بلکه مترجم بر اساس سلیقه خود گمان می‌کند اگر از این صورت زبانی استفاده نماید، در زبان مقصد بهتر می‌تواند مفهوم را به مخاطب و بیننده فیلم منتقل نماید.

تعبیر مجازی نیز می‌تواند در دایره استفاده از راهکار جانشینی توسط مترجم قرار بگیرد. مثلاً در طول فیلم‌نامه بارها اتفاق افتاده که عبارت «ببینید» به صورت «إسمع» ترجمه شده است. شاید به ظاهر چنین برداشت شود که مترجم درک درستی نسبت به برخی از تعبیر فارسی ندارد؛ اما وقتی به بافت سخن مراجعه می‌کنیم متوجه خواهیم شد که مترجم با آگاهی کامل نسبت به دستور زبان فارسی و عربی، در برخی از جاها از تعبیر مجازی برای القای پیام موردنظر استفاده نموده است؛ زیرا در زبان عربی، فعل امری «إسمع» به معنای درک کردن، فهمیدن نیز استفاده می‌شود. همان‌گونه که در زبان فارسی نیز فعل امری «ببینید»، به معنای درک کردن استفاده می‌شود. به نظر می‌رسد مترجم عربی این فیلم‌نامه نسبت به این مسأله

آگاهی دارد که مترجم موفق نباید تنها از یک دریچه و ساختار متن زبان مبدأ را به زبان مقصد ترجمه کند. بنابراین پیاده کردن نکات دستوری و انتقال واژگانی به تنهایی نمی‌تواند ملاک و اساس کار قرار گیرد؛ زیرا نباید نقش دیگر عوامل برون و درون متنی را نیز در ترجمه نادیده گرفت. بنابراین مترجم عربی فیلم‌نامه به خوبی درک می‌کند که ترجمه خوب و روشمند بر یک پایه ساخته نمی‌شود؛ بلکه ساختارها و عوامل گوناگونی دست به دست هم می‌دهند تا چهارچوب و ساختار ترجمه شکل بگیرد.

۴. و در راهکار تحت‌اللفظی: باید گفت ترجمه تحت‌اللفظی یا ترجمه واژه به واژه یکی از شیوه‌های مرسوم مترجم این فیلم‌نامه است؛ از این روی مترجم در برخی از تعبیرها و اصطلاحات بر روی ساختار زبانی متن فیلم‌نامه تمرکز نمی‌کند و قواعد نشانه‌گذاری، کاربردشناختی و معنای ضمنی زبان فارسی فیلم‌نامه را مورد توجه قرار نمی‌دهد؛ بلکه ترتیب و چینش واژه‌های ترجمه وی از ترتیبشان در متن فارسی فیلم‌نامه الگو می‌گیرد. مثلاً در این عبارت «آقا جان مگه ما جوان‌ها دل نداریم؟» مترجم این عبارت را اینچنین ترجمه می‌کند: «ألا نملك نحن الشبان قلوباً؟». اگر به عبارت فارسی و ترجمه عربی آن دقت شود، متوجه خواهیم شد که مترجم به هیچ عنوان به نظام کاربردشناختی این عبارت دقت ننموده و صرفاً با رعایت ساختار متن فارسی و القای پیام موردنظر به نزدیک‌ترین تعبیر عربی، دست به ترجمه آن زده است.

همچنین درباره عبارت پرسشی «مگه شما کلونتری؟» که از زبان رضا مثقالی روایت می‌شود، مترجم عبارت زیر را برای ترجمه این عبارت ارائه نموده است: «هل أنت شریف؟». شریف در اصطلاح روزمره زبان عربی برای افرادی به کار می‌رود که نسبت به یک مسأله اشراف دارند و یا این که مسئولیت بررسی امری را بر عهده می‌گیرند که این اصطلاح می‌تواند معادل تحت‌اللفظی کلاتر در زبان فارسی نیز باشد. رعایت ساختار پرسشی در ترجمه عربی نیز از دیگر نشانه‌هایی است که مترجم علاقه دارد در این بخش نیز ترجمه تحت‌اللفظی را ارائه دهد؛ زیرا مترجم نسبت به این مسأله آگاه است که در ترجمه تحت‌اللفظی فهم عبارات اصطلاحی در ترجمه حاصل، با دشواری روبرو است و تفسیر

و توضیح واژه‌ها می‌تواند به روشن‌سازی مفهوم ترجمه کمک کند.

منابع:

- الأزهری، محمد بن أحمد. (۱۹۶۴). *تهذیب اللغة*. تحقیق: عبدالسلام هارون. راجعه: محمد علی النجار. القاهرة: المؤسسة المصریة العامه للتألیف و الأنباء و النشر.
- ایشانی، طاهره. (۱۳۹۵). *نظریه انسجام و پیوستگی و کاربرد آن در تحلیل متون*. چ ۱. تهران: دانشگاه خوارزمی.
- جبارزاده، فاطمه (۱۳۸۶ش). «هنجارهای زیرنویس: بررسی مقایسه‌ای فیلم‌های ایرانی و آمریکایی». تهران: **مطالعات ترجمه**. دوره ۹. شماره ۱۵. صص ۹-۳۰.
- پروان، حسن؛ باقر نصرآبادی، ناهید. (۱۳۸۸). «تأملی در ترجمه فیلم با تکیه بر چگونگی انتقال فیلم از زبان آلمانی به فارسی». دانشگاه تهران: **پژوهش‌های زبان‌شناختی در زبان‌های خارجی**. دوره ۲۱. شماره ۵۲. صص ۳۵-۴۸.
- جبارزاده، فاطمه؛ شهباء، محمد (۱۳۸۹ش). «چالش‌های ترجمه فیلم». تهران: **کتاب ماه ادبیات**. دوره ۱۳. شماره ۱۵۰. صص ۹۴-۸۷.
- جلالی، جلال‌الدین (۱۳۸۸ش). «ضرورت شناخت و کاربرد انسجام و پیوستگی در ترجمه انگلیسی قرآن کریم». تهران: **ترجمان وحی**. دوره ۱۲. شماره ۲۵. صص ۵۱-۱۵.
- حاجی‌زاده، مریم و دیگران (۱۳۹۸). «ارزیابی شیوه‌های ترجمه عبارت‌های طنزآمیز سریال مدیر عام و دوبله فارسی آن بر اساس راهبردهای گاتلیب». دانشگاه علامه طباطبایی: **پژوهش‌های ترجمه در زبان و ادبیات عربی**. دوره ۹. شماره ۲۸. صص ۲۷۷-۲۵۹.
- حجازی، نصرت؛ حمیدی، سحر (۱۳۹۸). «چگونگی انتقال طنز در دوبله فارسی پویانمایی شگفت‌انگیزان ۲». دانشگاه فردوسی مشهد: **مطالعات زبان و ترجمه**. دوره ۵۲. شماره ۱. صص ۱۸۹-۱۵۹.

- حرّی، ابوالفضل. (۱۳۹۱). «نگاهی به کتاب شیوه‌های داستان‌پردازی در هزار و یک شب نوشته دیوید پینالت». تهران: **کتاب ماه ادبیات**. دوره ۲۳. شماره ۶۲. صص ۸۶-۸۰.
- حسینی معصوم، سید محمد؛ مرادی، معصومه. (۱۳۹۰). «بررسی شیوه‌های ترجمه عبارت‌های طنزآمیز در زیرنویس انگلیسی مجموعه‌های طنز تلویزیونی». **مطالعات زبان و ترجمه**. شماره ۴. صص ۹۷-۱۱۶.
- حقانی، نادر. (۱۳۸۶). *زبان‌شناسی، ادبیات و فرهنگ: نظرها و نظریه‌های ترجمه*. چ ۱. تهران: امیر کبیر.
- خدابنده، فرزانه. (۱۳۹۸). «ترجمه طنز در دوبله فارسی سریال انیمیشن بچه رئیس: بررسی شیوه‌های ترجمه در دو محیط مقصد متفاوت». **مطالعات زبان و ترجمه**. شماره سوم. دوره پنجاه و دوم. صص ۱۲۱-۱۵۴.
- خزاعی‌فر، علی. (۱۳۸۴). *ترجمه متون ادبی*. چ ۱. تهران: امیر کبیر.
- دمیری، سیروس و احمدی، علیرضا. (۱۳۸۹). «راهبردهای استفاده شده در ترجمه طنز: بررسی ترجمه فارسی». تهران: **مطالعات ترجمه**. دوره ۸. شماره ۳۱. صص ۵۵-۷۱.
- ساجدی، سیما. (۱۳۹۲). «بررسی ترجمه طنز در کارتون‌های انگلیسی با زیرنویس فارسی». دانشگاه آزاد اسلامی واحد بندرعباس، استاد راهنما: علی اصغر افتخاری، پایان‌نامه کارشناسی ارشد.
- شکوهمند، فرزانه و خوش‌سلیقه، مسعود. (۱۳۹۹). «زیرنویس ناشنویان و کم‌شنویان در ایران: راهکارهای متنی زیرنویس درون‌زبانی فارسی». **جستارهای زبانی**. د ۱۱. شماره ۱. پیاپی (۵۵). صص ۵۳-۸۰.
- صابونچی، مهتاب. (۱۳۹۴). «اهمیت شناخت فرهنگ در ترجمه با استناد بر چند نمونه». **پژوهش‌های زبان‌شناختی در زبان‌های خارجی**. دوره ۵. شماره ۲. صص ۳۳۳-۳۵۱.
- عامری، سعید. (۱۳۹۷). «ترجمه گفت‌وگوهای طنز در فیلم». **فصلنامه مترجم**. ۲۷ (۶۶). ۱۴۶-۱۴۱.
- عرب یوسف‌آبادی، عبدالباسط؛ افضلی، فرشته (۱۳۹۹) در مقاله «بررسی تطبیقی طنز کلامی در دوبله عربی و فارسی انیمیشن زوتوپیا بر اساس مدل مگدالنا پانک»، **پژوهش‌های**

-Lomheim, S. (1999). "The writing on the screen. Subtitling: A case study from Newergerian Broadcasting (NRK), Oslo. In: G., Anderman & N., Rogers (Eds.), Word, text, translation: Liber Amicorum for Peter Newmark (pp. 190-207)

-Munday, J. (2012). *Introducing translation studies: theories and applications*. Translated by Ali Bahrami & Zeinab Tajik. Tehran: Rahnama [in Persian].

-Newmark, P. (1988) *A textbook of translation*. Hamel Hempstead: Prentice Hall International.

-Nufus, D. Z. (2014). "The acceptability humor translation of English to Indonesian in The Movie Penguins of Madagascar: Discover their untold story thanksgiving". Buletin Al-Turas, 20(1), 99-116.

-spanakaki, k. (2007). "Translation humor for subtitling". Translation journal, Volume 11, Number 2. Pp 49-61.

-Vinay, j-p. & Darbelnet, J. (1958). *Stylistique compare du francais et de L'anglais*. Paris, France: Didier

ترجمه در زبان و ادبیات عربی، دوره ۱۰، شماره ۲۲، صص ۲۰۵-۲۳۲.

-غضنفری، محمد. (۱۳۹۰). «در ترجمه‌پذیری یا ترجمه‌ناپذیری گفتمان طنز». تهران: مطالعات ترجمه. دوره ۹، شماره ۳۴. صص ۵۵-۶۸.

-کمالی، جواد. (۱۳۷۲). «حذف و اضافه در ترجمه». تهران: مترجم. دوره ۳، شماره ۱۱. صص ۳۱-۱۶.

-نیومارک، بیتر. (۲۰۰۶). *الجامع فی الترجمة*. ترجمه: حسن غزالی. بیروت: دار مکتبه الهلال.

-وثوقی، حسین؛ صبا، لادن. (۱۳۸۴). «مشکلات ترجمه طنز در زیرنویس فیلم‌ها»، *مطالعات ترجمه*، دوره ۳، شماره ۱۰. صص ۹-۲۸.

-وثوقی، حسین؛ فرهی، شیرین. (۱۳۸۴). «عوامل تاثیرگذار بر ترجمه چند رسانه‌ای». تهران: *مطالعات ترجمه*. دوره ۳، شماره ۱۲. صص ۶۴-۶۵.

-Attardo, S. (2002). "Translation and humour: An approach based on the General Theory of Verbal Humour" (GTVH). *The translator*, 8(2), Pp 173-194.

-Benet, William Rose (1987). *The reader's encyclopedia*; (3 .ed.) London: A & Black.

.Chiaro D.et al. (2010). *Translation, Humor and Literature*. London (2009). *Issues in audiovisual translation*.

-Delabastita, Dirk (1989). *Translation and mass-communication: Film and TV translation as evidence of cultural dynamics*. 1990 Translation and the mass media. In Bassnett, Susan, and Andre' Lefevere (eds.), *Translation, History and Culture*. London:

- Garcia Barros, J. (2015). *The translation of humour in English comedy series*, (Unpublished master's), Facultat de Traduccio i d'Interpretacio Universitat Autonoma de Barcelona, Iran

-Garces, Carmen Vlero. (1994). "A methodological for the assessment of ranslated literary works: A case study". *The Scarlet Letter* by n. Hawthorne into Spanish Babel. Vol 40. NO 2. Pp.: 77-102.

-Ladmiral, J.R. (1994). *Traduires. Theorems pour latraduction*. Glimard.